

УДК 316. 48: 316. 346

ІСТОРИЧНЕ МИНУЛЕ, ІСТОРИЧНА ПАМ'ЯТЬ, БОРОТЬБА СИМВОЛІВ: НОВІ ВИКЛИКИ ДЛЯ ІСТОРИЧНОЇ СОЦІОЛОГІЇ

В. В. Пержун

*Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича,
вул. М. Коцюбинського, 2, каб. 25, м. Чернівці, Україна, 58000,
vanya-perzhun@yandex.ua*

У статті розглянуто проблемні питання історичного минулого, його оцінки і ставлення до нього з точки зору соціологічного мислення, історична пам'ять та її місце і роль у процесі боротьби символів в українському суспільстві. Історико-соціологічний аналіз цінностей історичного минулого, історичної пам'яті, історичної свідомості, боротьби символів мають не тільки чисто науковий характер, але й практичний, оскільки дані процеси впливають на поступ України до цивілізованого світу. Також розкриті питання зародження і становлення історичної соціології як окремої галузі соціологічних знань.

Ключові слова: історична пам'ять, боротьба символів, історичне минуле, історична соціологія.

Розвиток соціологічної теорії відкрив нові можливості для вивчення соціально-історичних проблем минулого, що мають продовження у сучасності, спонукав соціологів до підвищення науково-практичного інтересу стосовно емпіричних досліджень, які охоплюють складні питання ставлення до історичного минулого й оцінки діяльності його відомих діячів. Більше того, починаючи з середини 90-х років ХХ століття перед українською соціологією постали актуальні питання: місце історичної свідомості, історичної пам'яті, дослідження цінностей історичного минулого України і боротьби символів у сучасності; взаємозв'язок подій минулого і сучасного; оцінка громадянами свого історичного минулого у різних регіонах країни; яке місце займають проблеми минулого, пам'яті у розвитку сучасної соціології? і т.д. Що реалізовано сучасними соціологами в цьому порівняно новому полі соціологічних знань? Які найближчі майбутні кроки розвитку і популяризації історичної соціології? Зробимо спробу соціологічно осмислити феномен історичної пам'яті, свого роду «повернення до історичної пам'яті» через боротьбу символів, зрозуміти і оцінити їх місце у системі соціологічних знань.

Звернення соціологів до історії (світової, національної, регіональної, місцевої) розширює можливості та важелі самої соціологічної науки, поглиблює розуміння соціальних процесів як минулого, так і сьогодення. Так, «батько» соціології О. Конт, порівнюючи різні етапи історичного розвитку людства, досліджував різноманітні

механізми впливу минулого на способи мислення та соціальні структури суспільства. У цьому напрямі написана його праця «Система позитивної політики, чи Трактат по соціології» (1851–1854). Німецький історик Л. фон Ранке, у свою чергу, підводив соціально-історичний процес під загальні соціологічні схеми (позитивізм), описував минуле «таким, яким воно було». Характерною у цьому плані є його праця «Історія германських і романських народів» (1824). Поєднання історичних знань і соціологічних методів притаманні дослідженням Е. Дюркгейма: «Про розподіл суспільної праці» (1893) і «Правила соціологічного методу» (1895). Французький криміналіст, психолог і соціолог Г.Тард також вдало застосовував історичні підходи. Цьому він присвятив свою найбільш відому соціологічну працю «Соціальні закони» (1898). Усі ці напрацювання можна назвати передвісниками історичної соціології.

Становлення історичної соціології пов'язують з іменем німецького соціолога М. Вебера, який одним з перших впровадив застосування емпіричних досліджень історичних процесів за допомогою точних соціологічних понять. Вдалим прикладом цього є його праця «Протестантська етика і дух капіталізму» (1904).

Крім цього, окремі теоретичні розробки історичної соціології розкриті у працях: Г. Зіммеля – «Проблема історичного часу» (1916); П. Сорокіна – «Соціологія революції» (1923); Р. Арона – «Виміри історичної свідомості» (1935); Р. Козеллека – «Минуле майбутнє. Про семантику історичного часу» (1979); П. Штомпки «Соціологія соціальних змін» (1995); П. Коннертона – «Як суспільства пам'ятають» (1999); П. Нора – «Теперішнє, нація, пам'ять» (2011) та ін.

Сьогодні питанням, які має розв'язувати історична соціологія приділяється все більше уваги і в українській соціологічній науці. Підтвердженням цього є декілька характерних моментів. Так, з'являються публікації з тематики історичної соціології: П. Кутуєва («Соціологія: історичні витоки та сучасні трансформації»), П. Кравченка («Історична пам'ять як інтеграція реальності та знання»), А. Мартинова («Історична соціологія»), В. Балущка («Чи має Україна державно-політичну традицію?»), І. Попової («Уявлення про сучасне, минуле і майбутнє як переживання соціального часу»), Р. Костенко («Взаємозв'язок соціальних цінностей з історичною свідомістю та соціально-історичним досвідом»), Л. Нагорної («Історична пам'ять: теорії, дискусії, рефлексії»), Ю. Сороки («Ставлення до минулого»), О. Симончук («Класова свідомість: досвід порівняльного емпіричного вивчення»), І. Рущенко («Російсько-українська гібридна війна: погляд соціолога») та ін. Даній проблемі також присвячена стаття автора цієї публікації [6]. Наприкінці листопада 2014 року у Національному технічному університеті України «Київський політехнічний інститут» відбулася Міжнародна конференція «Великі війни, великі трансформації: історична соціологія 20-го століття, 1914–2014» присвячена проблемам подальшого розвитку історичної соціології. Дещо раніше почав виходити альманах з соціальної історії «Соціум» і т.п.

Дослідження у галузі історичної соціології на пострадянському просторі почалися у 90-х роках минулого століття. Хоча справедливо буде зауважити, що в 60–80-х роках ХХ століття вийшли наукові розвідки, де певною мірою висвітлювалися дані питання: І. Кона «Проблема історії в історії філософії» (1966), Ю. Левади «Історична свідомість і науковий метод» (1969), В. Колєватова «Соціальна пам'ять і пізнання» (1984), М. Барга

«Епохи та ідеї. Становлення історизму» (1987), Г. Антипова «Історичне минуле та шляхи його пізнання» (1987), А. Самієва «Генезис і розвиток історичної свідомості» (1988), В. Плахова «Традиції і суспільство: досвід філософсько-соціологічного дослідження» (1982) та ін. На сучасному етапі плідно працюють у галузі історичної соціології у Росії М. Романовський, Ж. Тощенко, А. Черних, В. Бойков, Б. Миронов, М. Масловський та ін.

Але сьогодні, як не прикро це говорити, не всі науковці підходять критично і об'єктивно до проблем історичної соціології, а саме історичного минулого України і Росії. У сучасній Росії це яскравий прояв того як політика існуючої влади та домінуючої ідеології втручаються у наукові дослідження. Так, все частіше заявляють про себе у Росії «справжні патріоти», які орієнтуються на «консервативну соціологію» пов'язану не тільки з православною релігією, традиціями і досвідом минулого, але й з радикальним релігійним світоглядом і специфічним етнічним націоналізмом, який трансформувався в ідеологію «русского мира». Суть цього направлення пояснює керівник Центру консервативних досліджень соціологічного факультету Московського державного університету (МДУ), а тепер один з ідеологів російського великодержавного шовінізму О.Дугін у своєму виступі на науковій конференції «Сорокінські читання»: «Загальний набір консервативних цінностей до яких наближується і сприймає суспільство, у цілому зрозумілий – це цінності держави, суверенітету, державності, сім'ї, моральності, стабільності, гармонії, традиції, історичної заглибленості, збереження і зміцнення національної, культурної та духовної ідентичності. Часто до цього всього можна добавляти нові відкриття цінностей релігії» [2]. Здавалося б у цих словах немає нічого негативного, якби вони не базувалися на ідеї «великого російського духу», «великої російської нації в якій особливе призначення», «не сприйняття історичності існування інших націй і держав», «нового переділу світу» тощо. Приблизно такої ж позиції дотримується декан соціологічного факультету МДУ В. Добренков, який у своїй статті «Ціннісні орієнтири сучасної соціології» приходять до висновку, що російське суспільство має функціонувати на трьох основних підвалинах – релігійна колективна духовність (православ'я), сильна і авторитетна влада (самодержавство), соціальна відповідальність і патерналізм (потреба народу в опікунстві з боку держави) [1, с. 110]. Такі тенденції розвитку сучасної соціологічної думки в Росії насторожують, оскільки вони мають не тільки російську спрямованість, але й зачіпають їх геополітичних сусідів. Російські імперські амбіції впливають на історичну свідомість, оцінку історичного минулого та національну самосвідомість деяких громадян України (не тільки Сходу і Півдня, але й Центру і Заходу) і не завжди позитивно, як показують сучасні події. А звідси і ставлення до них не тільки російської політичної еліти, а й пересічних громадян як російського, так і українського соціуму. Але тут, справедливо буде зазначити, що не вся соціологічна, філософська, історична, політична й освітньо-культурна громадськість підтримує ці дискурси у сьогоднішній російській науці.

Звідси постають сучасні виклики і завдання, які має вирішувати українська соціологія взагалі та історична соціологія окремо. Сьогодні необхідні дослідження новітніх тенденцій, що зароджуються й набувають характерних рис в українському суспільстві, але своїми коріннями відходять в історичне минуле, яке об'єктивно зберігається у пам'яті народу.

У минулого потрібно вчитися і не повторювати гірких помилок, оскільки це призводить до дуже болючих наслідків. Соціальний поступ має тенденцію повторюваності, хочемо ми цього чи ні. Якщо взяти історію української державності, то приходять на думку наступні події: поневолення більшої частини України царською Росією як важкий наслідок національно-визвольної боротьби українців під проводом Б. Хмельницького; національно-визвольні потуги 1917–1920 років, що були спрямовані на досягнення незалежності закінчуються поразкою з причин бездіяльності Центральної Ради і відсутністю єдності національних сил; Друга світова війна і участь у ній України, національно-визвольний рух ОУН УПА у Західній Україні до початку 60-х років XX століття; Україна у складі СРСР і соціокультурний розвиток її регіонів; негативні наслідки Помаранчевої революції 2004 року через боротьбу за владу політичних конкурентів; втрата Криму як цілісної території України; нарешті останні події Євромайдану і російсько-українська гібридна війна на Донбасі. Звідси постають такі питання:

- 1) які історичні та соціально-політичні причини і наслідки цього?
- 2) чому збільшується недовіра великої частини українського суспільства до влади?
- 3) як має формуватися колективна історична свідомість, історична пам'ять українського суспільства на основі єдиної історії?
- 4) які питання історичного минулого та його прояви у сучасності заслуговують на серйозні дослідження соціологів, істориків, філософів?
- 5) чому існують і кому вигідні регіональні відмінності у ставленні та оцінці історичного минулого?
- 6) які мають бути шляхи виходу і кроки сучасної української влади з гібридної війни до якої роками готувалася і розпочала Росія?
- 7) чому влада не баче чи не хоче бачити і реально вирішувати болючі проблеми українського суспільства, проводити ефективні соціально-економічні, політичні та освітньо-культурні реформи?

Ось перелік неповних проблем, які має досліджувати історична соціологія, до того ж певні доробки як у західній, так і українській соціології мають місце.

Сучасний інтерес соціологів до цього досліджуваного поля стає якісно іншим, але необхідно зауважити, що коріння інтересу соціологів до історичного минулого, історичної пам'яті, феномену «повернення до пам'яті» відходять у недалеке минуле (1925 рік), коли побачила світ праця учня Е. Дюркгейма Моріса Хальбвакса «Соціальні рамки пам'яті». Дещо пізніше до даної проблематики звертались К. Мангейм і Ж. Гурвіч аналізуючи питання свідомості і знання; М. Шелер вивчаючи спадкоємність поколінь; Е. Шилз і Ю. Левада досліджуючи традиції як соціальне явище та ін. Крім цього в науковий обіг запроваджуються нові терміни і поняття. Так, введений у науковий вжиток М. Хальбваксом термін «колективна пам'ять» доповнюють зараз словом мнемосторія (від грецького мнемоніка – те що запам'ятовується). Даний термін «... на відміну від самої історії визначає не минуле як таке, а тільки минуле, котре згадується» [11]. Сьогодні також все більшого розповсюдження набувають нові поняття, як-то: «технологізація формування історичної свідомості», «соціальні дослідження пам'яті», «історична свідомість як об'єкт соціального управління», «історична пам'ять і національна самосвідомість»,

«соціально-історичне мислення», «минуле, яке згадується», «історична пам'ять: боротьба символів» та інші говорять про націленість вчених виявляти і трактувати пам'ять як масове соціальне явище, свого роду соціальний факт, який має досліджуватися історичною соціологією.

Науково-теоретична і практична проблема історичної пам'яті й боротьби символів історичного минулого в Україні досить актуальна і проявляється, перш за все, у колективних уявленнях про діяльність та оцінку відомих постатей минулого. Утвердження думки про єдине минуле своєї держави і нації, яке солідарно визнається та усвідомлюється переважною більшістю суспільства є основою для становлення зрілої політичної нації. Про це говорили і писали відомі дослідники цієї проблематики на Заході та в Україні як недалекого минулого, так і сучасності – О. Бочковський, Я. Грицак, Д. Донцов, Р. Козеллек, А. Колодій, П. Коннертон, В. Липинський, О. Мотиль, П. Нора, М. Пірен, М. Попович, М. Михальченко, І. Рущенко, В. Середя, Ю. Сорока, Е. Сміт, Ч. Тіллі, М. Хальбвас та ін.

Сучасне українське суспільство характерне тим, що в ньому протягом багатьох років відбувалися і відбуваються дестабілізаційні суспільні процеси (як внутрішні, так і зовнішні), які породжені історичним минулим; вони часто переростають у кризу відносин в соціальній, політичній, економічній, культурній сферах життєдіяльності суспільства і держави. Це відбувається на формуванні сучасних тенденцій історичної свідомості, історичної пам'яті, які привнесли чимало нового як позитивного, так і негативного у суспільне життя країни, зокрема ставлення і оцінка історичного минулого у регіональному вимірі. Більше того, останнім часом (особливо період президенства В.Януковича) важливим аспектом всіх цих процесів є так званий «російський вплив» або реакція окремих сегментів українського суспільства на так зване «спільне» історичне минуле України і Росії, що призводить до «жахливого і небажаного», коли українське суспільство, перш за все на Сході та Півдні, виявляється «інтерпретаційною аудиторією і реципієнтом російського досвіду, зокрема тих процесів зміни ставлення до минулого, передовсім – радянського. Тут центральним елементом змісту стає ідеалізація радянського, а конструювальним принципом – соціальне спрощення, репродукція шляхом витиснення пам'яті про зміни, цінність порядку і стабільності», – вірно зауважує український соціолог Ю.Сорока [9, с. 57–58].

Наведемо таблицю рівня визнання національними героями історичних постатей за регіонами в Україні станом на 2009 рік (можливо, що ці дані сьогодні дещо змінилися, але тенденція загалом залишається) [7, с. 279].

Рівень визнання героями за регіонами, %

Історичні постаті	Масив, N = 3057	Центр, N = 961	Південь, N = 460	Схід, N = 1170	Захід, N = 456
Богдан Хмельницький	79,2	79,0	77,8	76,5	88,8
Іван Мазепа	56,8	60,5	53,3	49,0	73,7
Симон Петлюра	31,0	35,5	26,7	20,8	53,5
Степан Бандера	30,9	34,2	20,0	17,8	68,7
Володимир Ленін	26,0	22,8	26,7	34,8	9,7
Йосип Сталін	13,4	10,7	12,2	19,5	4,4

Найпомітніші відмінності в оцінках героїв минулого у Східному і Західному регіонах України. В оцінюванні історичних постатей ХХ століття (С. Бандери, С. Петлюри, В. Леніна, Й. Сталіна) симпатії респондентів на боці радянських – у Східному регіоні та українських – у Західному регіоні. Підкреслимо, що підтримка С. Бандери і С. Петлюри у Східному регіоні більш як удвічі перевищує підтримку В. Леніна та Й. Сталіна у Західному. Звідси можна стверджувати, що регіональні розподіли симпатій та оцінок українських і радянських історичних постатей ХХ століття підтверджують уже перетворені на стереотипи уявлення щодо прорадянських орієнтацій Східного регіону і проукраїнських – Західного. Однак у ставленні до постатей Б. Хмельницького та І. Мазепи, що репрезентують персонажі віддаленішого історичного минулого України, регіональні відмінності виражено значно слабше. Більше того, вони очолюють ієрархію популярності історичних героїв у всіх регіонах. На це звертає увагу у своїй статті «Ставлення до минулого» харківська соціологиня Юлія Сорока [9].

Отже, потрібно зауважити, що колективні погляди й осмислення в історичній пам'яті українського суспільства про символи минулого є недостатньо сформованими і відображають різноманітні думки (інколи прямо протилежні) на рівні суспільної свідомості. Історична свідомість, історична пам'ять громадян України містить у собі водночас декілька різних моделей знань, уподобань і уявлень про події та постаті минулого, головними з яких є, умовно кажучи, «національне» і «пострадянське». Цей дуалізм поглядів на історичну спадщину є суттєвим дезінтегруючим чинником, джерелом соціально-політичного напруження в суспільстві, яким активно користуються в ідеологічній та політичній боротьбі представники окремих партій і рухів. Необхідно зрозуміти, що проблеми, які сьогодні виявилися в Україні мають глибокі соціально-історичні коріння, де знаходяться відповіді на доленосні питання: чому існує неоднозначне ставлення до історичного минулого на Сході і Заході країни, прямопротилежна оцінка відомих постатей минулого і хто несе за це відповідальність?; коли виявилися і проявилися різні соціальні, політичні, культурні й національні цінності та інтереси регіонів України?; яке сучасне бачення шляхів виходу з кризи українського суспільства різноманітними політичними силами і громадськими організаціями?; чи можливе громадянське суспільство в умовах воєнних дій? і т. д. Все це призвело до того, що в українському суспільстві існує декілька суспільств, а в українській нації декілька націй зі своїми політичними поглядами, оцінками, діями, свідомістю, пам'яттю, ставленням до історичного минулого тощо. Проблема розколу українського суспільства лежить у площині історичного минулого. Якщо для одних членів українського суспільства та чи інша історична подія, постать, символ є позитивною, то для інших вона негативна і навпаки. Знайти мотиви соціокультурного та політичного порозуміння історичного минулого, яке є спільним для всього українського суспільства – це шлях до консолідації і об'єднання, формування єдиної політичної нації.

Таким чином, фіксація на рівні суспільної свідомості «місць пам'яті», «повернення до пам'яті» на етапі національно-державної консолідації громадян України процес достатньо довготривалий. Він має пройти складний період «... розриву між пам'яттю людей та історією, якої нас навчали довгі роки. Необхідна так звана «полоса історії» (проходження деякого соціально-історичного часу . – Авт.) для мінімізації негативних

наслідків політики пам'яті минулого і осмислення суспільством сучасних реалій» [7, с. 280–281]. Сьогодні варто зрозуміти, що з точки зору державної політики даний процес жодним чином не може бути зведений лише до офіційної репрезентації тих чи інших подій та постатей української історії, разових заходів вшанування їхньої пам'яті, оскільки історична свідомість, історична пам'ять відображається і практично реалізується у конкретному соціальному (у такому значенні символічному) просторі, який формують пам'ятники, меморіали, топоніми, державні свята тощо. У статті ми не будемо наголошувати, що в Україні продовжує існувати і реально «тяжити і діяти» на поведінку людей значна кількість телевізійних програм, пам'ятників, вулиць, меморіалів, різноманітних заходів, які представляють не тільки радянський історичний період, а й період російської імперії оскільки про це говориться часто і написано багато. Добре це чи погано визначати українському суспільству як на Заході, так і на Сході. Бажано щоб це визначення було об'єктивним і незалежним від зовнішнього впливу. Проте, хочемо зауважити, що всі вони є для одних громадян свідомим, а для інших підсвідомим нагадуванням символів радянського (російського) минулого, що слугує колективним спогадам і безпосередньо впливає на формування історичної свідомості, національної пам'яті чи безпам'ятства громадян держави. Зрозуміло, що історія (у широкому значенні) тяжіє над суспільством. На заході країни свої герої – на сході свої, але це не повинно бути основним чинником непорозуміння, оскільки переважна більшість українського суспільства (особливо молоді за якою майбутнє) переконані у єдності та унітарності України як незалежної, самостійної, цивілізованої держави.

Разом з тим, дуже важливо усвідомити, що історична пам'ять про минуле не повинна заважати сучасному. Народом і націям, суспільствам, окремо взятим людям є про що і потрібно пам'ятати, але, разом з тим, існує необхідність дещо забути. У цьому плані характерним є дослідження американських вчених про «мистецтво забуття» [10]. Ця проблема має не тільки науковий, але й ідеологічний та політичний характер, для яких важливі дослідження пам'яті – історичної, соціальної, колективної; реальна підтримка на рівні державної влади вирішення назрілих проблем символів історичного минулого; удосконалення освітніх і культурних програм у системі навчання; підтримка різноманітних товариств, організацій і об'єднань, які працюють у лоні збереження традицій і спадщини національної культури тощо.

Отже, науково-теоретичні питання і емпіричні дослідження пам'яті, боротьби символів, історичної свідомості набувають статусу соціальної, державної важливості. Дискурс політики пам'яті, забуття окремих історичних подій і діячів минулого, яких необхідно і варто забути, «відкриття» і шана новим героям сучасності, але ні в якому випадку не «поклоніння» їм, соціальне управління пам'яттю і свідомістю мають бути у центрі уваги агентів сфер науки та ідеології, практикуватися політиками, людьми мистецтва, громадськими діячами. Це вимога часу, нехтувати якою не можна, оскільки вона реально допоможе у прийнятті зважених соціально-політичних рішень для зняття гострих і болючих проблем сучасного українського суспільства. Соціологи мають аналізувати специфіку і прийоми вироблення та проведення «політики пам'яті», формування історичної свідомості громадян в епоху, коли проблеми історичної пам'яті стали ключовими для культури (в першу чергу політичної культури, а звідси і для по-

літики загалом) країни і соціокультурної складової громадянськості. У цьому значенні дослідження в галузі історичної соціології будуть виявляти нові соціальні, політичні, національні проблеми сучасної людської спільноти.

Проблематика залишається відкритою для дискусій, так як соціологічна думка не стоїть на місці, вона розвивається, удосконалюється, поповнюється новими ідеями і напрямками. Історична соціологія має право на автономне існування як галузева соціологія у межах соціологічного знання, оскільки досліджує тільки її характерні соціально-історичні процеси, трансформації, системи та ідеології, що впливають на суспільно-історичний поступ людства. Яскравим прикладом, який своїми коріннями відходить у минуле, такого бачення подальшого розвитку історичної соціології, її викликом є дослідження проблем «народів без історії», які опинилися перед важким завданням входження у глобальні співтовариства, визнання їх сучасним світом. Для української історичної соціології тематика «пробудження нації», «повернення до пам'яті», утвердження дієвого громадянського суспільства, становлення єдиної політичної нації сьогодні також вкрай актуальна.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. *Добреньков В. И.* Ценностно-ориентированная социология: проблемное поле постнеклассической методологии / В. И. Добреньков. – Москва : Альма-Матер, 2011. – 565 с.
2. *Дугин А.* «Сорокинские чтения». Доклад на V Всероссийской научной конференции / А. Дугин. Режим доступа: <http://www.sorokinfond.ru/index.php?id=1018>
3. *Козеллек Р.* Минуле майбутнє. Про семантику історичного часу / Р. Козеллек. – Київ : Дух і літера, 2005. – 317 с.
4. *Коннертон П.* Як суспільства пам'ятають / Пол Коннертон. – Київ : Ніка-Центр, 2004. – 184 с.
5. *Нора П.* Теперішнє, нація, пам'ять / П'єр Нора. – Київ : Кліо, 2014. – 272 с.
6. *Пержун В. В.* Історична соціологія як галузь соціологічного знання / В. В. Пержун // Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. – 2010. – № 889. – С. 50–52. – (Серія: Соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи).
7. *Пержун В.* Сучасність минулого: соціологічний дискурс / Володимир Пержун // Освіта і життєвий світ особистості: європейський досвід і українські реалії. Матеріали Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції 23–24 квітня 2015 року. – Чернівці : ЧНУ, 2015. – С. 273–282.
8. *Пержун В.* «Повернення до пам'яті»: сучасні виклики для історичної соціології / Володимир Пержун // Актуальні проблеми розвитку сучасної соціології. Матеріали Відео-конференції 25 вересня 2015 року. – Чернівці : ЧНУ, 2015. – С. 112–119.
9. *Сорока Ю.* Ставлення до минулого / Юлія Сорока // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2009. – № 2. – С. 47–66.
10. *Assman J.* Moses the Egyptian: The Memory of Egypt in Western Monotheism / J. Assman. – Cambridge, Mass, 1997.
11. *Forty A.* The Art of Forgetting / A. Forty, S. Kuhler (eds). – Oxford – New York : Berg, 1999.

REFERENCES

1. *Dobren'kov Vladymyr*, Value-oriented sociology: the problem field of post-nonclassical methodology (Moskva: Al'ma-Mater, 2011), 565. (in Ukrainian).
2. *Duhyn Aleksandr*, «Sorokin Readings.» Report at the 5th All-Russian Scientific Conference, Dekabr' 1-2, 2009, <http://www.sorokinfond.ru/index.php?id=1018>. (in Ukrainian).
3. *Kozellek Rainkhart*, The past is the future. On the semantics of historical time (Kyiv: Dukh i litera, 2005), 317. (in Ukrainian).
4. *Konnerton Pol*, As a society remember (Kyiv: Nika-Tsentr, 2004), 184. (in Ukrainian).
5. *Nora Pier*, Present, nationality, memory (Kyiv: Klio, 2014), 272. (in Ukrainian).
6. *Perzhun Volodymyr*, «Historical sociology as a field of sociological knowledge», *Visnyk KhNU imeni V.N.Karazina* 889 (2010), 50–52. (in Ukrainian).
7. *Perzhun Volodymyr*, «Contemporary History: sociological discourse» (materialy Mizhnarodnoyi naukovo-praktychnoyi Internet-konferentsiyi, Chernivtsi, Kviten' 23–24, 2015). (in Ukrainian).
8. *Perzhun Volodymyr*, «Return to Memory»: Challenges for historical sociology (materialy Video-konferentsiyi, Chernivtsi Berezen' 25, 2015). (in Ukrainian).
9. *Soroka Iuriy*, «Last Cigarette», *Sotsiolohiya: teoriya, metody, marketynh* 2 (2009), 47–66. (in Ukrainian).
10. *Assman Jan*, *Moses the Egyptian: The Memory of Egypt in Western Monotheism* (Cambridge, Mass., and London: Harvard University Press, 1997), 276. (in Ukrainian).
11. *The art of forgetting*, ed. Adrian Forty and Susanne Kuchler (Oxford – New York: Berg, 1999), 216. (in Ukrainian).

Стаття надійшла до редколегії 19.11.2016

Прийнята до друку 21.11.2016

**HISTORICAL PAST, HISTORICAL MEMORY,
THE FIGHT SYMBOLS: NEW CHALLENGES
FOR HISTORICAL SOCIOLOGY**

V. Perzhun

Chernivtsi University

Kotsiubynsky, Str., 2, office. 25, Chernivtsi, Ukraine, 58000,

vanya-perzhun@yandex.ua

The article deals with issues of the past, its evaluation and attitude to it in terms of sociological thinking, historical memory and its place and role in the fight characters in Ukrainian society. Historical and sociological analysis values of the past, historical memory and historical consciousness, fighting symbols are not only purely scientific in nature, but also practical, because these processes affect the progress of Ukraine to the civilized world. Also disclosed questions of origin and formation of historical sociology as a separate branch of sociological knowledge. The issue is open for discussion, as sociological thought is in progress of development and is updated with new ideas and directions. Historical sociology has the right to exist as an autonomous branch within the sociology of knowledge, because it examines the characteristics of social and historical processes of transformation of systems and ideologies

---

that influence social and historical development of mankind. For Ukrainian historical sociology the subject of «awakening the nation», «revival of the historical memory», establishing an effective civil society and the formation of united political nation are very relevant today.

Keywords: historical memory, conflict of symbols, historical past, historical sociology.